

Kovács Rác Eleonóra*
Újvidéki Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

UDC: 371.3:811.163.41'243
81'246.2
DOI: 10.19090/gff.2020.1.307-322
Originalni naučni rad

GYERMEKKORI SZERB NYELVI SZAVAK, MONDATOK, MONDÓKÁK, VALAMINT A KEDVELT SZERB NYELVŰ RAJZFILMEK**

A kérdőíves szociolingvisztikai kutatás 1087 vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolai tanuló szerb nyelvtanulásának néhány kérdését taglalja. A következőket elemezzük: adatközlőink mely szerb nyelvi szavakat, mondatokat és mondókákat tanulták meg gyermekkorukban először, továbbá annak bemutatására is kitérünk, hogy mely szerb nyelvű rajzfilmeket nézték a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások gyermekkorukban. Célunk, hogy a kutatás eredményeit beépítsük az említett adatközlői csoport számos egyéb kérdést érintő szerb nyelvi attitűdkutatásába. További törekvésünk, hogy a kapott adatok felhasználhatók legyenek a középiskolai szerb nyelvi tantárgyprogramhoz, hogy tudatosítsuk magyar tannyelvű középiskolásainkban a funkcionális-szituatív kétnyelvűséget, valamint a szerb-magyar kódváltások aspektusait. Bemutatásra kerülő példaanyagunk kiváló repertoárt tartalmaz mindehhez.

Kulcsszavak: szerb nyelvtanulás, vajdasági magyar tannyelvű középiskolások, gyermekkori kétnyelvűség, szerb nyelvi szavak, mondatok, mondókák.

1. BEVEZETŐ

Kutatásunkban a gyermekkori kétnyelvűség szociolingvisztikai aspektusait érintjük, nevezetesen azt mutatjuk be, hogy a megkérdezettek megítélése szerint melyek azok a szerb nyelvi szavak, mondatok és mondókák, melyeket a vajdasági 3. és 4. osztályos magyar tannyelvű diákok első ízben megtanultak szerb nyelven. Felmérésünk folytatása és kiegészítése az említett adatközlői csoport szerb és angol nyelvi attitűdjének, melynek keretében az alábbi kérdéseket érintettük: mely

---

* kreleonora@ff.uns.ac.rs

** A kutatás az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának a Szerb Köztársaság Oktatásügyi és Tudományos Minisztériuma által támogatott *Kisebbségi nyelvi, irodalmi és kulturális diskurzusok Délkelet- és Közép-Európában* című 178017. számú projektuma keretében készült.

életkorban kezdték a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások a szerb és az angol nyelv tanulását, hogyan értékelik angol és szerb nyelvtudásukat, milyen gyakran beszélnek az említett nyelveket, mely beszédhelyzetekhez köthető a szerb és angol nyelvhasználat, valamint arról is nyilatkoztak adatközlőink a kérdőíves felmérés során, hogy hányas érdemjeggyel zárták a tanévet a két említett nyelvből (vö. Kovács Rác–Halupka Rešetar 2017a: 149–169, Kovács Rác–Halupka–Rešetar 2017b: 141–161). A szerb–magyar attitűdkérdéssel ugyanakkor számos vajdasági nyelvész foglalkozott az előzőekben (v.ö. Andrić Edit (1. az Irodalom alatt felsorolt munkák jegyzéke), Papp György (Papp 2004), Göncz Lajos (Göncz 1985; 1991; 1995; 1999; 2004), Rajsli Ilona (1995; 1996), Lánicz Irén (1996), Molnár Csikós László (1974; 1995; 1998; 2000), Vukov Raffai Éva (Vukov Raffai 2009; 2012), Marko Čudić (2003) és Mirnić Károly (2003)), Mikes Melánia (1995), Bene Annamária (2012), Takács Izabella (2011), Gábrity Molnár Irén (2007), Grabovac Beáta (2005; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014). Kutatásunk tehát kiegészíti és folytatja az azt megelőző tudományos munkákat.

A kérdőíves felmérésre 2016 májusában került sor azokban a vajdasági gimnáziumokban és szakiskolákban, melyekben magyar tannyelvű 3. és 4. osztályban tanulnak a diákok. A kutatás során 423 gimnáziumi és 664 szakiskolai tanulót kérdeztünk ki. Azért esett a választásunk az említett két évfolyamra, mert az iskoláktól erre kaptunk engedélyt. A teljes minta bemutatása mellett tanulmányunk befejező részében kitérünk a gimnáziumok és szakiskolák közötti eltérések (rétegzett mintavétel) rövid bemutatására is. Fontos továbbá megjegyeznünk, hogy a tanulmányban szereplő szerb nyelvű szavak, mondatok és mondókák nem standard nyelvváltozat szerint íródnak, hanem a kérdőívekben szereplő változatokban. Ez utóbbiak pedig az élőnyelv kiejtését tükrözik több esetben is.

2. A GYERMEKKORBAN ELŐSZÖR MEGTANULT SZERB NYELVI SZAVAK, MONDATOK ÉS MONDÓKÁK

A témakör kapcsán a következő felszólítást fogalmaztuk meg:

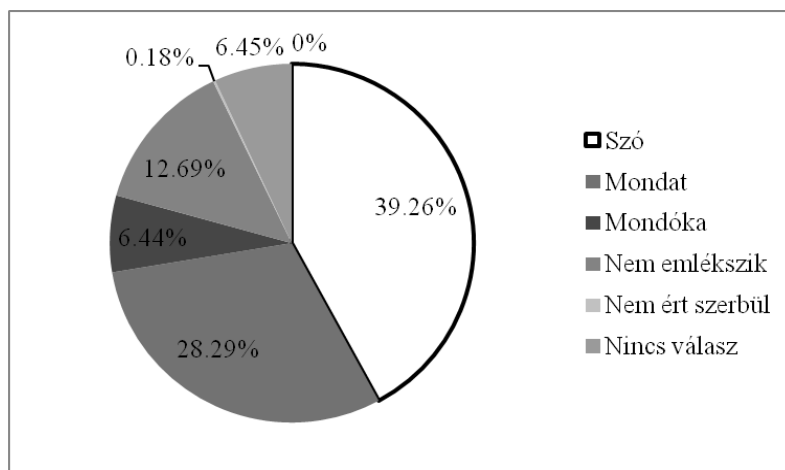
Írd le azt a szót, mondatot vagy mondókát, melyet gyermekkorodban először megtanultál szerbül!

A szerb nyelvű szavak, mondatok és mondókák egy feladaton belüli összekapcsolása előzetes kontrollvizsgálat nyomán vált indokolttá, mivel amennyiben külön kérdésekben tüntettük volna fel az iméntieket, annyiban a kisszámú beérkezett válasz nem tette volna lehetővé az adatok elemzését. A kontrollvizsgálat során igen kevés tanuló válaszolt erre a kérdésre, tehát kutatásunk

során ezért vált indokolttá a gyermekkorban első ízben megtanult szavak, mondatok és mondókák egy kérdésen belüli felmérése.

Kérésünkre 1015 válasz érkezett, mivel 70-en nem válaszoltak erre a kérdésre (1. számú diagram), amely utóbbi adat a minta 6,45%-át teszi ki. Az alábbi grafikonon láthatjuk, hogy adatközlőink többsége, azaz 39,26%-uk (426 adatközlő) egy-egy konkrét szót nevezett meg. 28,29%-uk (307 adatközlő) viszont úgy nyilatkozott, hogy valamely mondatot tanulta meg először szerbül. 6,44%-nyian válaszolták (70 adatközlő), hogy az először megtanult szerb nyelvi egység vers, mondóka vagy dalocska volt. A megkérdezettek 12,69%-a nyilatkozott akként, hogy nem emlékszik arra, hogy mit tanult meg először szerb nyelven gyermekkorában (138 adatközlő), továbbá 2-en saját bevallásuk szerint nem értenek szerbül, és nem is tanultak meg semmit szerb nyelven gyermekkorukban (a megkérdezettek 0,18%-a) (l. 1. számú diagram).

1. számú diagram: Mit tanultál meg először szerbül (teljes minta)?

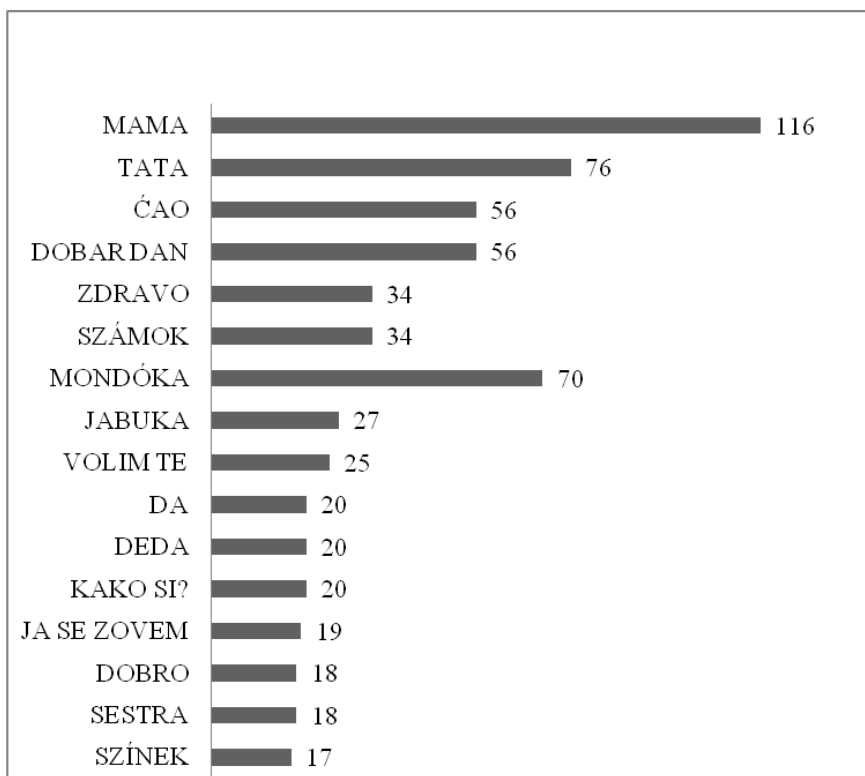

2.1. A szerb nyelvű szavak, mondatok és mondókák előfordulási gyakorisága

Az alábbiakban alaposan megvizsgáljuk, mely konkrét válaszok voltak a legnépszerűbbek, bemutatjuk továbbá, hogy mely témakörök köré csoportosíthatók a magyar tannyelvű középiskolákban tanulók által gyermekkorban először megtanult szerb nyelvű szavak és mondatok.

A grafikonban feltüntetjük, szám szerint hány diák említette ugyanazt a szerb nyelvi példát feleletként kérdésünkre.

2. számú diagram: Szerb nyelvű szavak, mondatok, mondókák 1.

A megkérdezett 3. és 4. osztályba járó magyar tannyelvű középiskolás diákok a legtöbbször a szülők valamelyikének megnevezését tanulták meg először szerb nyelven. Közülük 116-an említették, hogy első szerb szavuk a *mama* (anya) volt, a második helyen pedig az apa szerb megfelelője, a *tata* áll (76 bejegyzéssel). 70 alkalommal említik a megkérdezettek valamely mondókát, melyek közül a leggyakoribb az *Eci, peci, pec* (42-szer fordul elő). 56-an a *čao*t (szia) mondták ki először, további 56-an pedig *Dobar dan*al (Jó napot!) köszöntek első ízben szerb nyelven. 34-en állították, hogy a számok megnevezéseit sajátították el először szerb nyelven. Továbbá ugyancsak 34-en úgy emlékeznek, hogy a *zdravo* (szervusz) köszönésforma volt az első szavuk szerb nyelven. Adatközlőink közül 27-en az alma szerb megfelelőjét (*jabuka*) adták válaszként, míg 25-en szerelmet vallottak szerb nyelven életükben először a *volim te* (szeretlek) szókapcsolattal. A *da* (igen), *deda* (nagy tata) és *Kako si?* (Hogy vagy?) kifejezéseket 20-an említették a megkérdezettek közül, 19-en először bemutatkozni tanultak meg a *ja se zovem* (a nevem) frázis segítségével. További 18 válaszban a *sestra* (lánytestvér) és a *dobro*

(jó) szavakat tüntették fel adatközlőink, 17-en pedig a színeket tanulták meg állításuk szerint gyermekkorukban először.

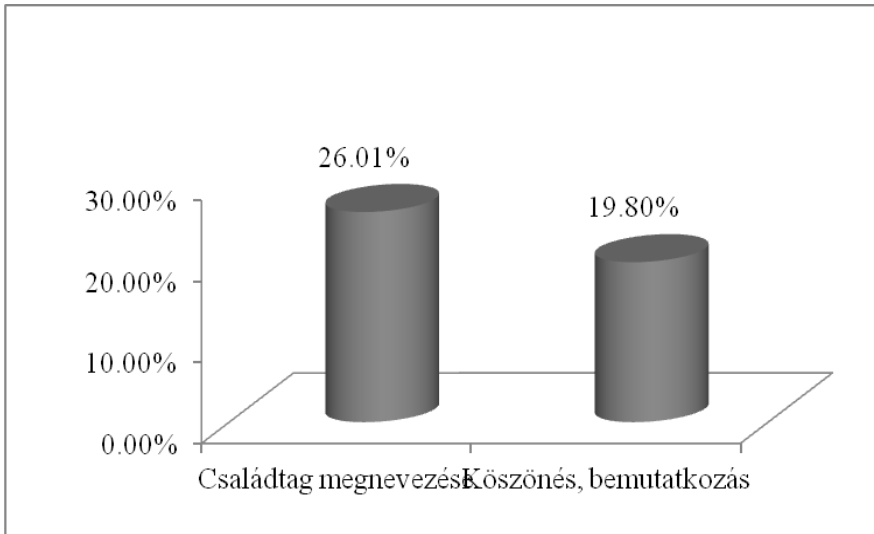
A fentebb ismertetett szerb nyelvű szóalakok, szókapcsolatok és mondókák összesen 629 alkalommal fordultak elő a kérdőívekben. Mindemellett további példákkal is találkoztunk, melyek azonban kisebb gyakoriságot mutatnak. Ezek a következők: 9-en említették a megkérdezettek közül, hogy köszönni tanultak meg először szerb nyelven, de nem tüntették fel a szerb nyelvű köszönésformát. Ugyancsak 9 adatközlő tüntette fel a 'kutya' szó szerb megfelelőjét (*pas*). 8-an a *Dođi!* (*Gyere!*), *Hvala lepo!* (*Köszönöm!*), *Ja sam...* (*Én vagyok...*) mondatokat és a *baka* (*nagymama*) szót mondták ki először szerb nyelven gyermekkorukban. 7 alkalommal a következő szerb nyelvű szavakkal és mondatokkal találkozhattunk: *baba* (*öregasszony*), *kuća* (*ház*), *brat* (*fiútestvér*), *Kako se zoveš?* (*Hogy hívnak?*), *Šta radiš?* (*Mit csinálsz?*). 6-an említették az állatokat (*szerb nyelvű alak feltüntetése nélkül*), a *Dobro jutro!* (*Jó reggelt!*) és *Prijatno!* (*Jó étvágyat!*) kifejezéseket. A *lopta* (*labda*), *mačka* (*macska*), *škola* (*iskola*), *ne* (*nem*), *Doviđenja!* (*Viszontlátásra!*), *sunce* (*nap*) szavakat 5 alkalommal tüntették fel a megkérdezettek, ugyancsak öten állítják, hogy bemutatkozni tanultak meg először szerbül. További 4 válasz érkezett a *sveska* (*füzet*), *olovka* (*ceruza*), *Idemo kući...* (*Megyünk haza...*) szerb kifejezésekre. Valamint három alkalommal a vajdasági magyar tannyelvű iskolások közül az alábbi szerb nyelvű szóalakokat és mondatokat: *dečak* (*fiú*), *izvini* (*bocsánat*), *pivo* (*sör*), *reci* (*mondd*), *ručak* (*ebéd*), *stolica* (*szék*), *vrata* (*ajtó*), *Ne razumem.* (*Nem értem.*), *zelena* (*zöld*), *szülők*, *vers*, *Kad si srećan* (*Amikor boldog vagy*). Mindössze 2–2 válaszban találkozunk az első megtanult szerb nyelvű szó és mondat említéseként a következőkkel: szerb ábécé, gyümölcsök (nincs konkrét szerb nyelvi megfelelő), *Ringe, ringe raja...*, *Leti, leti avion...* (*mondókák*), *Zovem se...* (*A nevem...*), *Žaba čita novine* (*vers*), *Idemo napolje da se igramo.* (*Gyerünk ki játszani.*), *Daj mi loptu!* (*Add ide a labdát!*), *Ćao, šta radiš?* (*Szervusz, mit csinálsz?*), *trešnja* (*cseresznye*), *zec* (*nyúl*), *zarezivač* (*ceruzahegyező*), *voda* (*víz*), *Šta?* (*Mi?*), *veverica* (*mókus*), *šljiva* (*szilva*), *Pusti me!* (*Engedj el!*), *pauk* (*pók*), *oči* (*szemek*), *noge* (*lábak*), *molim* (*kérem*), *leptir* (*pillangó*), *kume* (*komám*), *kosa* (*haj*), *knjiga* (*könyv*), *izvolite* (*tessék*), *kruška* (*körte*), *devojčica* (*kislány*), *deda mraz* (*télapó*), *avion* (*repülő*), *Beži!* (*Tűnés!*), *drug/drugarica* (*barát/barátnő*), *igrati se* (*játszani*), *ljubav* (*szerelem*).

A kérdőíves felmérés során 126 egyszerű előfordulást mutató szóalak, valamint mondatforma született, ezeket itt szeretnénk felsorolni: *auto* (*személygépkocsi*), *biciklo* (*kerékpár*), *breskva* (*őszibarack*), *četiri* (a *četiri* (*négy*) élőnyelvi formája), *noge* (*lábak*), *čovek* (*ember*), *ču/češ/će* (*fogok/fogsz/fog*), *cveće*

(virág), *daj mi* (add ide), *danas* (ma), *deca* (gyerekek), *desno* (jobbra), *drvo* (fa), *golub* (galamb), *hoću* (akarom), *hvala* (köszönöm), *igračka* (játék), *igralište* (játsszótér), *ja* (én), *jagoda* (földieper, szamóca), *jaja* (tojás), *jeste* (igen), *juče* (tegnap), *jutro* (reggel), *ker* (eb), *pada kiša* (esik az eső), *kišobran* (esernyő), *komšinica* (szomszédasszony), *kraljica* (királynő), *kruh* (kenyér – horvátul), *levo* (bal), *lisica* (róka), *lovac* (vadász), *maca* (cica), *magarac* (szamár), *majica* (póló), *majko* (anyu), *majmun* (majom), *mali* (kicsi), *mašne* (masni, hajszalag), *mrak* (sötét), *muški* (férfi), *muva* (légy), *na vrh brda* (a dombtetőn), *nastavnik* (osztálytanító), *nazdravlje* (egészségére), *neznam* (nem tudom), *nos* (orr), *obožavam* (imádom), *opasan pas* (harapós kutya), *ostavi* (hagyd), *palačinke* (palacsinta), *pantalone* (nadrág), *pekar* (pék), *plavo* (kék), *pričati* (mesélni), *prodavnica* (bolt), *prozor* (ablak), *put* (út), *puž* (csiga), *radost* (öröm), *ruke* (kezek), *sedi* (ülj le), *sir* (sajt, túró), *sladoled* (fagylalt), *spanać* (spenót), *srce* (szív), *srednja škola* (középiskola), *srpski jezik* (szerb nyelv), *stepenište* (lépcsőház), *stidljiv* (szégyenlős), *stol* (asztal), *strašno* (borzasztó), *Šumadija*, *sutra* (holnap), *tašna* (táska), *učiteljica* (tanítónő), *upomoć* (segítség), *utorak* (kedd), *vaspitačica* (óvónő), *veliki* (nagy), *višnja* (meggy), *voda* (víz), *voz* (vonat), *zeleno* (zöld), *ženski* (női), *žuta* (sárga), *Budi dobar*. (Jó legyél!), *Ćao*, *igramo fudbal?* (Szia, focizunk?), *ćika Paja* (Pajo bácsi), *Deca idu u školu*. (A gyerekek iskolába mennek.), *Gde je mama?* (Hol van anya?), *Gladna sam*. (Éhes vagyok.), *Hoću da igram*. (Játszani akarok.), *Imam... godina*. (...éves vagyok.), *Imam žvaku, hoćeš?* (Van rágógumim, kérsz?), *Imate li kišobran?* (Van esernyője?), *Izvinite, ne razumem perfekt srpski*. (Elnézést, nem tudok tökéletesen szerbül.), *Ja neznam srpski*. (Nem tudok szerbül.), *Ja sam devojčica*. (Kislány vagyok.), *Ja sam reper, vozim šleper*. (Rep énekes vagyok, kamiont vezetek.), *Jedi blata*. (Egyél sarat.), *Koliko imaš godina?* (Hány éves vagy?), *Mama, jako volim te*. (Anya, nagyon szeretlek.), *Marija je devojčica*. (Mária kislány.), *Međunarodni voz iz Beograda dolazi na treći kolosek*. (A nemzetközi szerelvény Belgrádból a harmadik vágányra érkezik.), *Milan je dečak*. (Milan fiú.), *Mogu sa vama?* (Önökkel tarthatok?), *Ne može*. (Nem lehet.), *Ne pričam srpski*. (Nem beszélek szerbül.), *Nemoj dirati*. (Ne bántsd!), *Nemoj to raditi*. (Azt ne csináld!), *Odmah zovem tatu*. (Azonnal hívom apámat.), *Riba ribi grize rep*. (Ember embernek farkasa.), *Šta ćemo igrati?* (Mit játszunk?), *Trava je zelena*. (A fű zöld.), *Više te volim, nego što trava ima na planetu*. (Jobban szeretlek, mint amennyi fűszál van a Földön.), *Volim svoju mamu*. (Szeretem anyukámat.), *Žena bere kukuruz*. (Az asszony kukoricát szed), *Žuri kući*. (Siess haza!). Magyar nyelven kerültek említésre továbbá konkrétumok nélkül a következők: altatódal, gyerekdalok, népdal, családtagok, játszótéri eszközök, tárgyak.

A válaszok között 153 különböző szó szerepel, 57 különféle mondat, és mindössze 5 mondóka, melyek közül a leggyakoribb az *Eci, peci pec* (42 alkalommal említik) mondóka volt. Tehát összegzésként elmondható, hogy a mondókákat 70 alkalommal említik a megkérdezettek, de mindössze öt mondókát neveztek meg adatközlőink: *Eci, peci, pec* (42-szer), *Žaba čita novine* (8-szor), *Leti, leti avion* (6-szor), *Kad si srećan – Ha jó a kedved, tapsolj egy nagyot!* (3-szor), *Ringe-ringe raja* (10-szer).

3. számú grafikon: A szerb nyelvű szavak és mondatok tematikus csoportjai (teljes minta)

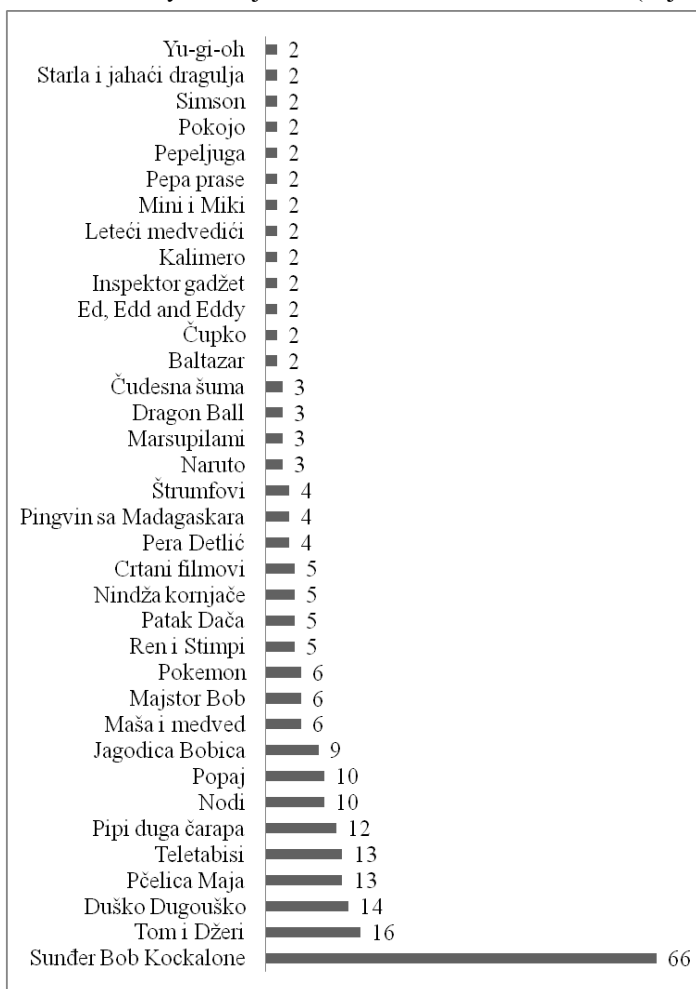
Amennyiben összegezzük, hogy mely témakörben neveztek meg szavakat, mondatokat a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások (l. 3. számú grafikon), melyeket először elsajátítottak gyermekkorukban szerb nyelven, láthatjuk, hogy a leggyakoribb tematikailag behatárolható válaszcsoport a *családtagok, valamint a rokonsági megnevezések csoportja*, mivel a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások 26,01%-ának (264 adatközlőnek) a válasza ebbe a csoportba tartozott, mely válaszcsoportot példázzák a *mama, tata, deda, sestra, baka, brat, kume* szavak szerb nyelvű szavak. A második leggyakoribb tematikai egység az első ízben megtanult szerb nyelvi egységek kapcsán a *köszönést, a megszólítást és a bemutatkozást érintő kérdések és kijelentések csoportja*. A megkérdezettek 19,80%-a adta az említett témakört érintő válaszokat (201-en). Az alábbi szerb nyelvi kifejezések fordulnak elő a témakör kapcsán a válaszok között: *Ćao!, Dobar dan!, Zdravo!, Dobro jutro!*

3. AZ EGYES SZERB NYELVŰ RAJZFILMEK SZÁM SZERINTI ELŐFORDULÁSA

A 3. és 4. osztályos vajdasági magyar tan nyelvű középiskolás diákok az alábbi nyílt típusú kérdést is megválaszolták: *Mi volt a kedvenc szerb nyelvű rajzfilmed gyermekkorodban?* (l. 4. számú grafikon)

A megkérdezettek 27,93%-a (303) azt a választ adta, hogy nem nézett szerb nyelvű rajzfilmet gyermekkorában. A válaszadók 26,36%-a (286) meg tudott nevezni valamely rajzfilmet, melyet kedvelt, és szerb nyelven nézett. Az adatközlők 15,85%-a (172) nem válaszolt kérdésünkre. A diákok 29,86%-a (324) nem tudott visszaemlékezni a kérdés kapcsán.

4. számú grafikon: A szerb nyelvű rajzfilmek szám szerinti előfordulása (teljes minta)

A többször előforduló szerb rajzfilmcímek magyar vagy *angol* megfeleléssel, mivel nem mindegyik rajzfilmnek van magyar fordítása:

Baltazar	Professor Balthazar
Crtani filmovi	Rajzfilmek
Čudesna šuma	Az elvarázsolts erdő
Čupko	Scruff
Dragon Ball	Dragon Ball
Duško Dugouško	Tapsi Hapsi
Ed, Edd and Eddy	Ed, Edd és Eddy
Inspektor Gadžet	Inspector Gadget
Jagodica Bobica	Eperke és barátai
Kalimero	Calimero
Leteći medvedići	Repülő bocsok
Majstor Bob	Bob, a mester
Marsupilami	Marsupilami
Maša i medved	Mása és a medve
Mini i Miki	Minnie és Miki egér
Naruto	Naruto
Nindža kornjače	Tini Nindzsa Teknőcök
Nodi	Noddy
Patak Dača	Dodó kacsá
Pčelica Maja	Maja, a méhecske
Pepa Prase	Pepa malac
Pepeljuga	Hamupipőke
Pera Detlič	Woody Woodpecker
Pingvini sa Madagaskara	Madagaszkár pingvinjei
Pipi duga čarapa	Harisnyás Pippi
Pokemon	Pokémon
Pokojo	Pocoyo
Popaj	Popeye, a tengerész
Ren i Stimpi	Ren és Stimpy show
Simpson	Simpson család
Starla i jahaći dragulja	Princess Gwenevere and the Jewel Riders
Sunder Bob Kockalone	Spongya Bob Kockanadrág
Štrumpfovi	Hupikék törpikék
Teletabisi	Teletabik
Tom i Džeri	Tom és Jerry
Yu-gi-oh	Yu-Gi-Oh!

A vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások (286 diák, a megkérdezettek 26,36%-a) összesen 68 különböző rajzfilmet tüntettek fel

válaszaikban. Az általunk megkérdezett fiatalok jelentős többségének a kedvenc szerb nyelvű rajzfilmje a *Sunder Bob Kockalone* című mese volt. Jóval lemaradva mögötte, második helyen a *Tom i Džeri* áll, ezt követi a *Duško Dugouško*, éppen csak megelőzve a *Pčelica Maja* és a *Teletabisi* című rajzfilmeket. 12-en a *Pipi duga čarapa* című rajzfilmért rajongtak. 10–10 válaszban jelentkezett a *Popaj* és a *Nodi*, további 9-ben a *Jagodica Bobica* rajzfilm, 6–6-ban pedig a *Maša i medved*, a *Majstor Bob* és a *Pokemon*. Négy rajzfilmet nevezett meg öt-öt diák: *Ren i Stimpi*, *Patak Dača*, *Nindža kornjače*, *Crtani filmovi*. A *Pera Detlič*, *Pingvini sa Madagaskara* és a *Štrumpfovi* négy diák kedvencei voltak. Hárman említették a *Marsupilami*, a *Dragon Ball*, a *Naruto* és a *Čudesna šuma* rajzfilmeket. A következő rajzfilmeket pedig két-két adatközlő nevezte kedvencének: *Baltazar*, *Šupko*, *Ed*, *Edd and Eddy*, *Inspektor gadžet*, *Kalimero*, *Leteći medvedići*, *Mini i Miki*, *Pepa prase*, *Pepeljuga*, *Pokojo*, *Simson*, *Yu-gi-oh*, *Starla i jahaci dragulja*. Ugyancsak ketten válaszolták, hogy mindegyik mesét megnézték, melyet hétvégén az RTS televíziós csatorna közvetített. A grafikonon nem tüntettük fel azokat a rajzfilmeket, melyeket csak egyetlen diák válaszaiban véltünk felfedezni, ezeket itt soroljuk fel: *Ali Baba*, *Barbie*, *Bibi Blocksberg kis boszorkány*, *Čarobni autobus (A varázslatos iskolabusz)*, *Crvenkapica (Piroska és a farkas)*, *Čudne priče (Különleges mesék)*, *Dora (Dóra, a felfedező)*, *Fifi (Fifi virágoskertje)*, *Garfield*, *Gumimacik*, *Hajdi (Heidi)*, *Keni (Kenny McCormick)*, *Klifford Kuca (Clifford, a kutya)*, *Lav Lale*, *Lolek i Bolek (Lolka és Bolka)*, *Mali princ (A kis herceg)*, *Micimackó*, *Mija-mijau družina*, *N/A*, *omi pingvines*, *Opasan miš*, *Paja patak (Kacsza Pali)*, *Pifü*, *Pinokio (Pinokkió)*, *Princeza na zrnu grašku (Borsószem királykisasszony)*, *Princeza Sirene (A kis hableány)*, *Ružno pače (A rút kiskacsa)*, *Snežana i sedam patuljak (Hóféherke és a hét törpe)*, *Tri mala praseta (A három kismalac)*, *Trnova Ružica (Csipkerózsika)*, *Vuk*, *Winx*.

4. ÖSSZEGZÉS

A tanulmány a vajdasági magyar tannyelvű középiskolai tanulók szerb–magyar kétnyelvűvé válásának néhány kérdését mutatja be. Előző tanulmányainkban kitértünk rá, hogy adatközlőink mely életszakukban és kitől, valamint hol tanulták a szerb nyelvet (1. Bevezető). Most pedig azt elemeztük, hogy mely szerb nyelvű szavakat, mondatokat, valamint mondókákat tanulták meg a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások első ízben szerb nyelven. A gyermekkori kétnyelvűvé válás további fontos állomása a mesefilmek, azaz a rajzfilmek nézése gyermekkorban, mivel a kedvelt mesefilm szókészlete, állandósult szókapcsolatai révén ugyancsak a gyermekkori kétnyelvűvé válás egyik kiindulópontja. Erre is kitértünk tanulmányunkban. A rajzfilmek sorából a *Sunder Bob Kockalone* c.

mesefilm emelkedik ki a mesefilmek sorából, 66 alkalommal fordul elő, messze megelőzve társait. A leggyakoribb szóalak az édesanya szerb nyelvi megfelelője, a *mama*. A mondatok közül a *Ćao!* és a *Dobar dan!* köszönésformák jelennek meg leggyakrabban (56 alkalommal). Ugyanakkor azt is leszögezhetjük, hogy a családtagok megnevezése összességében gyakoribb előfordulást mutat, mint a köszönésformák gyakorisága. A mondókák közül viszont az *Eci*, *peci*, *pec* kezdetű mondóka fordul elő leggyakrabban (42 alkalommal).

Jelen tanulmány adatai az alábbi eltéréseket mutatják a gimnáziumokban és a szakiskolákban tanuló vajdasági magyar tannyelvű iskolások között: arra a megállapításra jutottunk, hogy mindössze egy kérdés kapcsán mutatható ki a markáns különbség a két adatközlői csoport vonatkozásában. A gimnáziumi tanulók 55,79%-a, a szakiskolásoknak viszont csupán a 11,75%-a nem emlékszik, hogy mely szót, mondatot vagy mondókát tanulta meg gyermekkorában először szerb nyelven. Az egyéb fentebb ismertetett szerb nyelvi vonatkozásokban 3% alatt mozognak az eltérések a vajdasági magyar tannyelvű gimnáziumokban és szakiskolákban tanuló 3. és 4. osztályos tanulók válaszaiban. Szerettük volna felhívni a figyelmet a szerb nyelvtanulás kezdeti szakaszának néhány vonatkozására. Tanulmányunkat a továbbiakban kiegészíti több olyan értekezés, amely a vajdasági magyar tannyelvű szakiskolások szerb nyelvi attitűdjét ismerteti. Célunk, hogy a kapott szerb nyelvi attitűdök felhasználhatók legyenek a középiskolai szerb nyelvi tantárgyprogramhoz, hogy tudatosítsuk magyar tannyelvű középiskolásainkban a funkcionális-szituatív kétnyelvűséget, valamint a szerb–magyar kódváltások aspektusait. Azt mindenképpen leszögezhetjük a kapott eredmények alapján, hogy a korai, gyermekkori familiáris és intézményes keretek között történő nyelvtanulás rendkívül fontos kétnyelvűvé válás folyamatában.

Kovács Rácz Eleonóra

THE SERBIAN LANGUAGE IN EARLY CHILDHOOD: FIRST WORDS, SENTENCES, RHYMES, FAVOURITE CARTOONS AND ANIMATED FILMS

Summary

This study presents some fundamental linguistic attitudes towards becoming a Serbian-Hungarian bilingual among third- and fourth-grade grammar and vocational school students, who are native speakers of Hungarian in Vojvodina. In our study, we address some of the issues of early bilingualism: in our previous studies, we showed at what time, from whom and where our informants learned Serbian (see Introduction). Now we are analyzing which Serbian words, phrases and rhymes were learned first in Serbian by third- and fourth-grade

secondary school students who are native speakers of Hungarian. Another important stage in the process of becoming bilingual in childhood is watching cartoons and animated films, as the vocabulary and phrases used in the favorite story are also one of the starting points for becoming bilingual in childhood. This was also addressed in our study. The frequency of the learned Serbian words, phrases, and rhymes in reference to grammar and vocational schools is also presented in addition to the whole sample. Based on the results, we can state that the students in Vojvodina, who are native speakers of Hungarian, first acquired the words for family members and the vocabulary related to forms of greetings. Also, “Eci peci pec” was the most common rhyme. The most frequently watched cartoon was *Sunder Bob Kockalone*. All of these can be the starting point for Serbian language learning.

Keywords: attitudes towards the Serbian language, Vojvodina, Hungarian L1 secondary school students, childhood bilingualism, usage-oriented, functional language teaching.

REČI, REČENICE, BROJALICE IZ SRPSKOG JEZIKA, ODNOSNO OMILJENI CRTANI FILMOVI NA SRPSKOM JEZIKU IZ DETINJSTVA

Rezime

Ovo istraživanje predstavlja neka bitna pitanja jezičkog stava nastanka srpsko-mađarskog bilingvizma kod učenika 3. i 4. razreda gimnazija i stručnih srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini. U studiji se dotičemo nekih pitanja ranog nastanka bilingvizma. U prethodnim studijama smo predstavili u kojoj životnoj dobi i pod kojim okolnostima su naši ispitanici učili srpski jezik (1. Uvod). Sada smo pak, analizirali koje srpske reči, rečenice, odnosno brojalice su učenici 3. i 4. razreda srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini prvo naučili na srpskom jeziku. Još jedan važan korak u razvoju dečijeg bilingvizma je gledanje ekranizovanih bajki, odnosno crtanih filmova, jer fond reči, ustaljene konstrukcije reči u omiljenim filmovima takođe služe kao polazna osnova nastanka bilingvizma u detinjstvu. Učestalost pojavljivanja naučenih srpskih reči, rečenica, brojalica predstavljamo na celokupnom uzorku, ali i posebno kod učenika gimnazija i stručnih škola. Na osnovu dobijenih rezultata možemo konstatovati da su učenici srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini prema sopstvenom priznanju prvo usvojili nazive članove porodice i oblike pozdravljanja, a od brojalica je najučestalija *Eci peci pec*. Najčešće gledani crtani film je pak *Sunder Bob Kockalone*. Sve to je poslužilo kao polazište za usvajanje srpskog jezika.

Ključne reči: učenje srpskog jezika, gimnazije i stručne srednje škole na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini, bilingvizam u detinjstvu, rečenice, reči i brojalice na srpskom jeziku.

IRODALOM

- Andrić, E. (2002). A szerb nyelv hatása a kétnyelvű gyerekek magyar nyelvhasználatára Vajdaságban. In: Dr. Lengyel Zsolt – Dr. Navracsics Judit (szerk.): V. Pszicholingvisztikai Nyári Egyetem 2002. május 26–30. – Jubileumi kötet CD-n. Balatonalmádi: VE Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék.
- Andrić, E. (2003). A szerb nyelv hatása a magyar általános iskolás tanulók nyelvére a Vajdaságban. In: Gábrityné dr. Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): Kisebbségi létjelenségek. Szórvány- és szociolingvisztikai kutatások. Szabadka: MTT Könyvtár 7. 193–213.
- Andrić, E. (2004a). A vajdasági magyar gyerekek nyelvhasználatában tapasztalható környezetnyelvi hatásokról. In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 153–162.
- Andrić, E. (2004b). Iskoláskori kétnyelvűség Vajdaságban. In: Papp György (szerk.): Mi ilyen nyelvben élünk. Szabadka: MTT Könyvtár 9. 249–267.
- Andrić, E. (2005). Szerb lexikai hatások a vajdasági magyar nyelvben. In: Anyanyelvünk szolgálatában. Ada: A Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület jubileumi kiadványa. 44–54.
- Andrić, E. (2006). A vajdasági diákok kétnyelvűsége. In: Hungarológiai Közlemények. 37. é. 1. sz. 99–115.
- Andrić, E. (2007a). A vajdasági diákok kétnyelvűsége. In: Nyelv, nemzet, identitás – VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. Debrecen – Budapest: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 209–220.
- Andrić, E. (2007b). A szabadkai diákok kétnyelvűsége és magyar nyelvhasználatuk jellemzői. In: Hungarológiai Közlemények. 38. é. 2. sz. 52–70.
- Andrić, E. (2008). Az ürményházi diákok kétnyelvűsége és magyar nyelvhasználatuk jellemzői. In: Hungarológiai Közlemények. 39. é. 4. sz. 62–73.
- Andrić, E. (2009a). Dvojezičnost mađarskih đaka u Vojvodini. In: Melanije Mikeš: Višejezični svet. Novi Sad: Filozofski fakultet. 37–55.
- Andrić, E. (2009b). A szenttamási gyerekek kétnyelvűsége és magyar nyelvhasználatuk jellemzői. In: Hungarológiai Közlemények. 40. é. 4. sz. 75–99.
- Andrić Edit 2010. Az újvidéki magyar általános iskolások kétnyelvűsége In: Hungarológiai Közlemények. 41. é. 4. sz. 94–114.
- Andrić, E. (2012). Az újvidéki középiskolások magyar nyelvi tudatáról. In: Hungarológiai Közlemények. 42. é. 1. sz. 69–84.

- Barlai, J. – Gábrity Molnár, I. (szerk.) (2008). Hazaérsz. Esély és egyenlőség a Vajdaságban. Szabadka: Grafoprodukt, Vajdasági Módszertani Központ.
- Bene, A. (2012). A vajdasági magyarok nyelvhasználati szokásairól. Szocio- és pszicho-lingvisztikai tanulmányok. Óbecse: Lux Color Printing.
- Čudić, M. (2003). Prilog izučavanju mađarsko-srpskih jezičkih interferencija u severnoj Vojvodini. In: Filološki pregled. 30. é. 2 sz. 187–205.
- Gábrity Molnár, I. (2007). Vajdasági fiatal magyar diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei. In: Karrierutak vagy parkolópályák? Friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei a Kárpát-medencében. MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Bp. 132–173.
- Göncz, L. (1985). *A kétnyelvűség pszichológiája*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Göncz, L. (1991). A vajdasági magyar-szerbhorvát kétnyelvűség pszichológiai kutatásai. In: Györi-Nagy Sándor – Kelemen Janka (szerk.): *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében II*. Budapest: Széchenyi Társaság. 88–99.
- Göncz, L. (1995). A tannyelv hatása a tanulók személyiségfejlődésére többnyelvű környezetben. In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest: Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya. 65–81.
- Göncz, L. (1999). *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó, Forum Könyvkiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Göncz, L. (2004). Újabb nyelvi adalékok a vajdasági magyar beszélők nyelvhasználati szokásaihoz. In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvjárásvesztés és attitűdváltás a vajdasági magyar fiatalok körében. Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. A 13. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 13–25.
- Grabovac, B. (2005). Emlékezeti szerveződés, nyelvtanulás, fordítás. Társadalom és tudomány. (Organizacija pamćenja, učenje jezika, prevodenja. Društvo i nauka.) Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium. 159–173.
- Grabovac, B. (2009). Egynyelvű és kétnyelvű kognitív működés. Integrálás, felzárkóztatás, esélyegyenlőség. Az esélyegyenlőség és felzárkóztatás vetületei az oktatásban III. (Jednojezično i dvojezično kognitivno funkcionisanje, integrisanje, sustizanje, jednake mogućnosti. Aspekti jednake mogućnosti i sustizanja) Újvidék: Forum Könyvkiadó, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka, 200–212.
- Grabovac, B. 2010. Hasonlóságok és különbségek – egynyelvű és kétnyelvű nyelvi fejlődés és működés. Korszerű módszertani kihívások. (Sličnosti i razlike – jednojezični i dvojezični jezički razvoj i funkcionisanje. Savremeni

- metodološki izazovi) E-book. Szabadka: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 1–9.
- Grabovac, B. (2011). Kétnyelvűség a szemantikus differenciál és a Stroop-teszt tükrében. A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban, a korszerű európai régiómodellben 1. (Dvojezičnost u svetlu semantičkog diferencijala i Strup testa. Mađarski jezik u višejezičnoj Vojvodini, u savremenom evropskom regionalnom modelu), 60–73.
- Grabovac, B. (2012). Kétszavas érzelmi Stroop-feladat egynyelvű és kétnyelvű vajdasági közegben. A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban II. (Strupov emocionalni zadatka od dve reči u jednojezičnom i dvojezičnom vojvođanskom okruženju. Mađarski jezik u višejezičnoj Vojvodini II.) Szabadka: Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Kar, 56–69.
- Grabovac, B. (2013). Mérési módozatok a kétnyelvűség-kutatásban és az affektív tudományokban. Tudományos diszkurzusok. (Načini merenja u istraživanju dvojezičnosti i u afektivnim naukama. Naučni diskursi.) Szabadka: Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 83–86.
- Grabovac, B. – Pléh, Cs. (2014). Emotional activation measured using the emotional Stroop task in early Hungarian–Serbian bilinguals from Serbia. (Editor in Chief László Dávid) Acta Linguistica Hungarica. Sapientia Hungarian University of Transylvania. Scientia Publishing House. Vol. 61, Number 4. 423–441.
- Kovács Rácz, E. – Halupka-Rešetar, Sz. (2017a). Szerb és angol nyelvi attitűdök a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos gimnáziumi tanulók körében. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu XLII-1, 149–169.
- Kovács Rácz, E. – Halupka-Rešetar, Sz. (2017b). Stavovi prema srpskom jeziku među učenicima vojvođanskih srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku. Nasleđe 38, 141–161.
- Láncz, I. (1996.). A köznyelvűsödés útján. In: Láncz Irén: Nyelvünk – nyelvhasználatunk. Budapest: Betli Bt. 43–53.
- Mikes, M. (1995). A szerbhorvát-magyar kétnyelvűséget érintő szociolingvisztikai kutatások a Vajdaságban. Kassai Ilona (ured.). Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. Élőnyelvi Konferencia előadásai. – Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete 27–36.
- Mirnic, K. (2003). Nemzeti kisebbségből szórványnépesség. In: Gábrity dr. Molnár Irén–Mirnic Zsuzsa (szerk.): Kisebbségi létjelenségek. Szabadka: MTT Könyvtár 7. 25–84.

- Molnár Csikós, L. (1974). Szociolingvisztikai vizsgálatok a Dunatájon. In: *Létünk*. 4. é. 5–6 sz. 76–83.
- Molnár Csikós, L. (1995). A vajdasági magyar diáknyelv napjainkban. In: *Híd*. 59. é. 347–351.
- Molnár Csikós, L. (1998). Az anyanyelven való tanítás a jugoszláviai magyarok körében. In: *Vajdasági útkereső*. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság. 191–196.
- Molnár Csikós, L. (2000). Vajdasági diákok nyelvhasználati viselkedése. In: Borbély Anna (szerk.): *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. A 10. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 157–163.
- Papp, Gy. (2004). Szólásinterferencia és szólásvesztés. In: Papp György (szerk.): *Mi ilyen nyelvben élünk*. Újvidék–Szabadka: Verzal. 269–282.
- Rajslí, I. (1995). Nyelvi adaptálódás és kódváltás a megváltozott körülmények között. In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. A 6. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Budapest: Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya. 299–305.
- Rajslí, I. (1996). A kódváltás jelensége a fiatalok nyelvhasználatában. *Ada: Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok*. 68–73.
- Takács, I. (2011). A vajdasági magyar diákok környezetnyelvhez és idegen nyelvhez való viszonyulása. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*. Miskolc: 6/1., 215–182. >http://www.matarka.hu/koz/ISSN_1788-9979/BTK_MFI_1_2011/ISSN_1788-9979_BTK_MFI_1_2011_215-231.pdf< 5.04. 2015.
- Vukov Raffai, É. (2009). A kétnyelvűség megítélése kétnyelvű környezetben. In: Borbély Anna – Vančóné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga (szerk.): *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. 15. Élőnyelvi Konferencia. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: Tinta Könyvkiadó.
- Vukov Raffai, É. (2012). *Az örökíró, a hémijszka, és ami körülöttük van*. Szabadka: Grafoprodukt.